

skrift. Derimod kan man beklage, at der ikke er blevet valgt en løsning, der inddrog historikere, f.eks. gennem jobtilbudsordninger eller lignende. Både møllerfaget og møllerforeningens historie kunne fortjene en undersøgelse, der går dybere, end det her har været muligt.

Jørgen Fink

Helge V. Qvistorff: *Gjæstgiveriets historie i Danmark*. (Jysk lokalhistorisk forlag, 1984). 286 s.

Bogen er et jubilæumsskrift i anledning af Centralforeningen af Hotelværetter og Restauratører i Danmarks 100-års jubilæum, men den er lagt an som en beskrivelse af erhvervets og ikke foreningens historie. Forfatteren giver et kulturhistorisk og anekdotisk rids af gæstgiveriets historie fra dets begyndelse som egentligt erhverv i Danmark omkring år 1200 til vore dage. Gæstgiveriets historie er knyttet til samfærdselens udvikling og afspejler de skiftende økonomiske konjunkturer. Så tidligt som 1283 forsøgte centralmagten at sikre landets forsyning med herberger og derved komme den private indlogering af vejfarende (det såkaldte voldgæsteri) tillivs, en bestræbelse der aldrig er lykkedes, hvilket de mange skilte med Zimmer – Rooms langs vejene tydeligt viser. Spændvidden i erhvervet er stor og voksende. De største ekspansionsperioder oplevede det i de gode år fra midt i 1890'erne til 1. Verdenskrig og fra 1947 til 1973. Især den sidste periode øgede instabiliteten i branchen. Således var den gennemsnitlige besiddelsestid af en bodega i København i begyndelsen af 1970'erne nede på under 11 måneder.

Det er ikke tanken med bogen at give en egentlig analyse af erhvervets udvikling. I stedet får man en velskrevet

oversigt over udviklingens hovedtræk, som man læser med stor fornøjelse. Bogen er meget smukt udstyret, og teksten suppleres af mange illustrationer.

Jørgen Fink

Broer og færgesteder i Danmark. (red.) Henning Dehn-Nielsen, 1984, 96 sider. 39,50 kr.

Det er Turistårbogen 1984, der skjuler sig bag ovenstående titel, og emnet må nok siges at være centralt ikke mindst for turistfolk, for netop omkring broer og vadesteder blev der skabt et ganske særligt miljø, der i dag i høj grad præges af turister.

Forfatterkredsen til bogens 6 artikler er meget spredt, men selv om der er faghistorikere iblandt, så bringer bogen ikke meget nyt. Alt er naturligvis illustreret både i traditionel sort/hvid, men også med adskillige farvebilleder. Bogen vil sikkert skabe bred interesse for de rejste emner – og så må man håbe, at det kan give grundlag for en egentlig dybtgående behandling af emnet. Desværre bringes der ingen litteraturhenvisninger, der kunne være nok så værdifulde for læseren som bogens stedregister.

Henrik Fode

Claus Bryld: *Historie og Offentlighed. Kampen om arkivadgang i Danmark 1971-1982*. (Særtryk 2, Den jyske historiker, 1984). 209 s.

Claus Bryld har skrevet en tankevækkende bog om adgangen til det kilde-materiale, der findes i de offentlige arkiver. De danske tilgængelighedsregler er blandt de mest restriktive i de vestlige lande – generelt gælder en 50 års grænse, men i ikke helt få tilfælde en

80 eller 100 års grænse. Bryld diskuterer rimeligheden i disse regler og sammenligner med forholdene andre steder. Han ser tilgængelighedssystemerne fanget i et dilemma mellem hensynet til statens interesser og forskningens (og dermed også offentlighedens), et dilemma, hvor de noget uhåndterlige og elastiske »statsinteresser« alt for ofte går af med sejren. Ganske vist er der dispensationsmuligheder fra adgangsreglerne, men netop dette giver mulighed for »diskrimination og/eller indirekte politisk kontrol med forskningen«, selv om Bryld dog ikke mener, at man skal overdrive styringen (s. 26-27). Men problemet er, at de lange tilgængelighedsregler sætter en række ganske snævre grænser for offentlighedens muligheder for indsigt i den nyeste historie: »Herigennem mister historien også sin betydning for samfundet, der ikke har noget at arbejde og lære af. Dette er den alvorligste konsekvens af de lange tidsfrister og en konsekvens, der ... også får betydning for udviklingsmuligheder inden for administration og planlægning. »Informationssamfundet« får en ikke-informativ sektor – statens egen administration« (s. 36).

Bryld illustrerer problemet med en fremstilling af problemerne omkring adgangen til besættelsestidens kilder, hvor han selv er løbet panden mod en mur i forsøget på at få adgang til materiale fra retsopgøret, som han havde en umiddelbar personlig, familiær interesse i. (I bogens sidste del er i øvrigt optrykt en del materiale vedrørende dels Carl Madsens, dels Claus Brylds eget forsøg på at skaffe sig adgang til klassificeret materiale i Justitsministeriets arkiv. Carl Madsen-materialet er underholdende, men ikke altid lige sagligt, men begge sager giver godt indblik i modparternes argumentation omkring arkivadgangen.)

Bryld er oprigtigt indigneret over de stramme regler, der er, og ikke mindst over den rådende praksis for at give adgang til ellers lukket materiale. Uanset hans personlige, så at sige ikke-forskningsbetingede interesse i sagen, må man efter min opfattelse medgive, at han rører ved et vigtigt principielt problem: dispensationsmulighederne åbner klart nok mulighed for en styring af, hvilke problemer der kan tages op til behandling – og måske især hvilke der ikke kan. Justitsministeriet synes især at have lagt vægt på hensynet til privatlivets fred, når man har begrundet afvisning af ansøgninger om adgang. Men er der ikke i forvejen så klare retsregler, der beskytter privatlivet, at denne begrundelse forekommer påskudsagtig, med mindre man da mener, at historikere er mere skurkagtige end de værste smudspresseskriverkarle, og man derfor bør være ekstra påpasselige med dem – for nu at stille sagen på spidsen?

I grunden er Bryld ikke rabiati i sine ønsker – han ønsker ikke fuldstændig fri arkivadgang, både for at sikre mod misbrug over for personer og for at undgå, at privatpersoner og offentlige myndigheder afskrækkes fra at aflevere materiale til arkiverne. Her er han nok lidt uklar, idet de objektive begrænsninger, der skal sikre mod statens misbrug – over for »hensynet til offentlighedens indsigt i historiske og politiske forhold og forskningens ret til at vælge emne uden skæven til det politiske og karrieremæssigt opportune« – ikke beskrives nærmere (s. 158).

Claus Brylds bog er både interessant som et stykke videnskabshistorie (jf. undertitlen) og som et indlæg for en demokratisering af adgangen til fortidens kilder. »Historien tilhører os alle, og vi er selv en del af den. Slip den løs«, proklamerer han (s. 54). Personlig er jeg enig i, at det er mærkværdigt,

at vi i dette land skal have så restriktive regler med hensyn til arkivadgang. For et land, der påberåber sig en lang demokratisk tradition, burde der ikke være så meget hemmelighedskræmmeri. Den åbne, offentlige debat er dog vel, når det kommer til stykket, demokratiets livsnerve. Og ikke mindst nu, hvor der sker så hastige samfundsmæssige forandringer, virker det en smule grotesk, at sager skal være mindst 50 år gamle, før de kan gøres tilgængelige for andre end særligt privilegerede – og muligvis salonfæhige? – forskere. Her kunne man godt tage ved lære af USA og England, som har langt mere liberale adgangsbetingelser også til sensitivt materiale. For der er jo i øvrigt noget besynderligt i, at danske forskere i bl.a. disse to lande kan skaffe sig adgang til kilder vedrørende dansk udenrigspolitik, som de ikke ville kunne få fat på herhjemme, men hvor de samme sager må være belyst i Udenrigsministeriets arkiv.

Det er en bog, der burde fremkalde fornyet diskussion blandt historikere (og andre) om arkivadgangen her i landet, men som endnu i skrivende stund mere end et halvt år efter udgivelsen ikke har gjort det. Er historikerne virkelig godt tilfredse med de stramme danske regler – eller har de opgivet ævret over for et trægt og konservativt statsapparat (og arkivvæsen)?

Jens Chr. Manniche

Niels Petersen: *Kultusministeriet. Organisation og arkiv*. Administrationshistoriske studier nr. 10. (Rigsarkivet/G.E.C. Gads Forlag, 1984). 371 s. 152,50 kr.

I den vægtige serie *Administrationshistoriske Studier* foreligger nu bind 10. Arkivar Niels Petersen fra Rigsarkivet har fulgt sit bind om Justitsministeriets

organisation og arkiv (1982) op med denne parallelle bog om Kultusministeriets organisatoriske udvikling og om arkivforholdene, som afsluttes med en registratur over ministeriets arkiv.

Kultusministeriet blev oprettet straks efter omvæltningerne i marts 1848, og det bestod indtil april 1916, hvor det deltes i Kirkeministeriet og Undervisningsministeriet i forbindelse med den første af årets regeringsudvidelser. Hermed er også sagt, hvilke sagsområder, der blev varetaget i ministeriet, hvis officielle navn egentlig slet ikke var Kultusministeriet, men Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Halvdelen af bogen bruger Niels Petersen til en meget indsigtsfuld og givende fremstilling af ministeriets organisatoriske udvikling, spørgsmålene omkring den ressortmæssige afgrænsning og den personlige bemanning. Denne fremstilling fungerer nok som indføring i forhold, der har betydning for arkivudnyttelsen, men den kan i høj grad også læses for sin egen skyld, som en redegørelse for en del af centraladministrationens udviklingshistorie. Fremstillingen er veldokumenteret, stedvis måske vel detaljeret, men på trods heraf alligevel perspektivrig og mange steder med gode tråde til sider af periodens sociale, politiske og kulturelle fænomener, således som den, der anlægger og fastholder et bestemt perspektiv, kan gøre det uden at køre af sporet.

Bogens anden del – som i mere snæver forstand handler om de arkiver (samt nogle anneksarkiver), der er fremgået af Kultusministeriets virksomhed – består dels af en redegørelse for de forskellige arkivfonde og for den daglige arbejdsgang i ministeriet, som giver god hjælp og vejledning for den, der vil bruge arkivet, dels af selve registraturen, der er stillet meget oversku-